

## **ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВОЮ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Актуальність досліджуваної теми пояснюється тим, що соціальна політика держави покликана забезпечити громадянам права, що гарантовані статтями 43, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 56 Конституції України права. Відтак очевидно, що визначальним пріоритетом державної соціальної політики має стати забезпечення прав і свобод людини і громадянина, передбачених розділом II Конституції України.

В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки утвердження принципу справедливості здійснюється завдяки реалізації заходів соціальної політики. Соціальна політика — це діяльність державних і громадських інститутів, суспільних груп та окремих осіб (суб'єктів соціальної політики), спрямована на реалізацію соціальних потреб людини, що забезпечують її життєдіяльність і розвиток як соціальної істоти на основі принципу соціальної справедливості за беззастережного дотримання її громадянських прав та свобод.

У вузькому визначенні соціальна політика являє собою комплекс соціально-економічних заходів держави, місцевих органів влади, підприємств, організацій, спрямованих на захист населення від безробіття, підвищення цін, знецінення трудових заощаджень. Її мета — забезпечити гідний рівень життя, який виражається у певній кількості та якості споживчих благ і послуг, починаючи з «первинних», що задовольняють потреби працівників у продуктах харчування, одязі, засобах пересування, підтримки здоров'я і закінчуючи найскладнішими потребами, пов'язаними із задоволенням духовних, моральних, естетичних запитів. Головним у соціальній політиці є обов'язок держави гарантувати законодавчо, соціально й економічно нормальні для даного історичного періоду умови, які забезпечують самостійне життя, свободу вибору життєвого шляху, сфери діяльності, відповідальність за свої дії, «плату» за рівень особистого

---

добробуту і становища у суспільстві. Соціальна політика повинна будуватись на основі взаємної відповідальності та взаємних обов'язків держави й населення. В умовах нестабільного розвитку економіки, така політика має відповідати стану розвитку економіки, сприяти стабілізації виробництва та забезпечувати мінімально необхідні стандарти життєвого рівня населення.

Головним завданням соціальної політики є досягнення відповідності цілеспрямованої діяльності системи, її соціально-політичних інститутів, що є суб'єктами такої політики, соціальному розвитку згідно з вимогами об'єктивних закономірностей суспільного прогресу. Іншими завданнями можна вважати забезпечення чіткого функціонування суб'єктів соціальної політики, узгоджуваної діяльності різних її елементів, формування їх оптимального співвідношення та підтримання необхідних пропорцій між ними.

Стратегічним завданням соціальної політики є запобігання негативним соціальним явищам, недопущення зниження добробуту широких верств населення та забезпечення зростання інтегрального показника людського розвитку, запровадженого ООН у 1990 р.

Реалізація цього напрямку передбачає, по-перше, політику сприяння економічному зростанню та підвищенню на цій основі платоспроможного попиту. По-друге, необхідність реформування системи надання соціальних виплат громадянам на основі адресної соціальної допомоги бідним і малозабезпеченим громадянам, відміну пільг забезпеченим і працюючим особам, суттєві зміни у системі соціального та пенсійного страхування, удосконалення та посилення діяльності служб соціального захисту для боротьби з бідністю.

У світовій практиці для аналізу розподілу населення за різними групами доходів послуговуються коефіцієнтом Джині. Збільшення коефіцієнта вказує на посилення розшарування населення, а зменшення – на згладжування різниці в доходах.

Для того, щоб надавати цілком доцільну соціальну допомогу, слід визначити критерії бідності й нормативи допомоги. Найраціональнішою є пропозиція, що єдиним критерієм для надання допомоги має бути сукупний дохід сім'ї. Однак практичне впровадження цього критерію зазнає чималих труднощів через методичні недоліки. Критерій для надання соціальної допомоги треба ретельно узгодити з мінімальною заробітною платою, з мінімальною пенсією, з прожитковим мінімумом для членів сім'ї, який відрізняється для дітей неоднакових вікових категорій, студентів, інвалідів тощо, а також з неоподатковуваним мінімумом. Соціальна політика допомоги має враховувати, що частина бідного населення входить до цієї групи тимчасово і може самотужки поліпшити своє становище за умов, коли соціальна служба сприятиме забезпеченню їх роботою, перекваліфікації, створенню можливостей для ведення особистого підсобного господарства чи зайнятості індивідуальною трудовою діяльністю. А отже, до категорії громадян, якій надаватиметься адресна соціальна допомога, належатимуть тільки найбідніші верстви, які не можуть бути включеними в якусь діяльність, що дає доходи.

---

Для поліпшення соціального забезпечення громадян в Україні розвивається адресна соціальна допомога. Для підтримки найбільш вразливих верств населення функціонує система гарантованого мінімального сукупного доходу сім'ї, який досягається завдяки реалізації завдань, які держава ставить перед органами влади:

- поглибити адресність державної соціальної допомоги через упорядкування пільг та допомоги, що надаються різним категоріям населення;
- удосконалити механізм надання субсидій на оплату житла, комунальних послуг, палива;
- запровадити для окремих категорій громадян залежно від рівня їх доходів надання субсидій на послуги, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності (користування транспортом, телефоном тощо);
- реформувати нормативно-правову базу надання адресної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям та одиноком непрацевдатним особам на основі врахування їх сукупного доходу;
- створити систему контролю за ефективним і раціональним використанням коштів для надання державної соціальної допомоги;
- впровадити єдину обліково-інформаційну систему одержувачів соціальної допомоги.

Пріоритетами політики розвитку регіонів мають бути: а). принципові зміни орієнтирів регіональної політики та міжбюджетних відносин на стимулювання розвитку територій; б). забезпечення прозорості та справедливості формули горизонтального вирівнювання з урахуванням внеску території у формування загального добробуту нації; в). модернізація функцій місцевої влади: перехід від виконання суто перерозподільної функції до ефективного виконання організаційних, контролюючих та координуючих функцій; г). перегляд стандартів «спільних умов проживання» та впровадження механізмів їх забезпечення, зокрема шляхом більш активного залучення потенціалу недержавних організацій; д). проектування розвитку територій (виявлення потенціалу окремих регіонів та територій; моделювання територіального розвитку; моніторинг та оцінювання програм розвитку); є). оцінювання діяльності влади за критеріями, які віддзеркалюють зусилля щодо зростання власних доходів та їх спрямування на людський.

Реалізація визначених пріоритетів має супроводжуватись впровадженням нових економічних і фінансових інструментів, стимулюючих розвиток місцевих громад, інституційним забезпеченням, підкріплюватись громадськими ініціативами та участю населення.

Зважаючи на неминучу необхідність скорочення державних видатків, необхідно постійно проводити роботу з удосконалення порядку надання соціальної підтримки на основі кращого врахування потреб та реальної нужденності, переносити акценти на запобігання бідності та активне соціальне залучення. Надання послуг має носити більш комплексний (і одночасно індивідуальний) характер і бути спрямованим на усунення причин виникнення нужденності кожної конкретної сім'ї (або особи). Потребує уваги питання

---

кращого методологічного та інформаційного забезпечення, підвищення якості адміністрування послуг та професійного рівня соціальних працівників. Потребує удосконалення процедура поширення інформації щодо можливостей отримання допомоги. Вона має бути більше орієнтована на потенційні цільові контингенти населення, які зазвичай мають нижчий рівень освіти та переважно мешкають у сільській місцевості. Впровадження комплексної моделі соціальної підтримки є логічним продовженням державної політики України щодо удосконалення системи соціальної допомоги. Очікуваними результатами від впровадження має бути посилення дієвості й адресності соціальної підтримки, сприяння формуванню у населення активної життєвої позиції щодо виходу зі стану нужденності; профілактика соціального відторгнення та протидія потраплянню сімей у кризовий стан.

Отже, серед ключових пріоритетів соціальної політики слід виділити такі: забезпечення гідної зайнятості, збалансовану політику доходів, модернізацію професійної освіти, забезпечення основних соціальних стандартів та соціальної захищеності вразливих верств населення.

Таким чином, слід зауважити, що перехід до нової моделі соціальної політики, розвиток соціальної сфери та поліпшення соціального становища населення України цілком можуть стати однією з точок досягнення соціального консенсусу між різноспрямованими політичними силами, групами політико-економічних інтересів, працівниками і роботодавцями, різними верствами населення України. Адже, як було зазначено вище, забезпечення соціальної стабільності та факторної продуктивності людського капіталу, як головні наслідки ефективної соціальної політики, є необхідними умовами отримання належного рівня доходів економічно активним населенням та надання необхідного соціального забезпечення.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Кафедра трудового права та права соціального забезпечення  
Центр проблем імплементації європейського соціального права  
Рада молодих вчених юридичного факультету

# **ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Тези доповідей та наукових повідомлень  
учасників II Міжнародної науково-практичної конференції  
(м. Київ, 21-22 квітня 2016 р.)

**За редакцією  
доктора юридичних наук, професора,  
Заслуженого юриста України  
М.І. Іншина,  
доктора юридичних наук, професора  
В.І. Щербини**

Київ – 2016